
Dennis R. Macdonald, **Homeros Destanları ve Markos İncili**,

Çev. Selen Ak (İstanbul: İthaki, 2018), 290 s.

Bir toplumun kadim tarihine ilişkin mitolojik materyali sunan destanlar, söz konusu milletin olağanüstü tarihsel geçmişine atıfta bulunur. Her milletin kendine ait destanlarından söz edilebilir. Örnek mahiyetinde Hintlilerin Mahabharata ve Ramayana destanları, Rusların İgor destanı ve Yunanlıların Odysseia ve İlyada destanları zikredilebilir. Odysseia ve İlyada destanları, Antik Yunan'da Homeros tarafından derlenen Yunan edebiyatının en önemli ürünleridir. Yunan sözlü edebiyatının bir derlemesi olan bu destanlar; tarih, coğrafya, edebiyat ve mitoloji gibi çeşitli konuları barındırmaktadır. Mesela Homeros, Odysseia destanında, Truvalılar ile Yunanlılar arasında yapılan Troya savaşından sonra ünlü Yunan komutanı Odysseus'un yaşadığı maceraları konu edinmektedir. İlyada destanında ise Yunan halk kahramanları olan Akhilleus ve Hektor'un birbirleriyle olan mücadelesini ve Hektor'un ölümünü konu edinmektedir. Homeros, bu farklı konuları birbiri ile mezcedip, şiirsel bir senaryo meydana getirerek tarih boyunca adından söz ettirmiş ve birçok kişiyi etkilemiştir. Etkilediği ilginç kişiler arasında ilk İncil yazarı Markos da yer almaktadır.

Markos'un Homeros'tan etkilendiğini ve Homeros'a öykündüğünü hususunda modern dönemde kimi araştırmacıların kaleme aldığı eserlerinden söz edilebilir. Söz gelimi Dennis R. MacDonald, *Homeros Destanları ve Markos İncili* adlı çalışmada bu meseleyi ele alarak metinlerarası ilişkinin varlığını delillendirme çabasıdadır. MacDonald bu iddiasını Homeros destanlarını ve Markos İncili'nin metinlerini birbiriyle karşılaştırarak izah etmeye çalışmaktadır. Eserini yirmi iki bölümden ve üç ekten oluşturan MacDonald, birinci

bölümde giriş mahiyetinde bir yol haritasını çizmekte ve karşılaştırmada kullanacağı kriterleri belirtmektedir. Bu kriterler sırasıyla ulaşılabilirlik, analogi, yoğunluk, sıra, ayırteçicilik ve yorumlanabilirlikten oluşmaktadır (s. 19).

MacDonald ikinci bölümden yirmi birinci bölüme kadar Homeros'un anlatılarıyla Marcos İncili'ni yukarıda bahsi geçen kriterler çerçevesinde karşılaştırmaktadır. Yirmi ikinci bölümde ise çalışmasının bir değerlendirmesini yapmaktadır. Birinci ekte, Odysseia destanının özetini, ikinci ekte Odysseia destanı ve Markos İncili'nin başlangıçlarını ve son olarak üçüncü ekte ise İlyada destanı ve Markos İncili'nin sonlarını ve her bölüm sonunda da yararlandığı kaynakları vermektedir.

MacDonald ulaşılabilirlik kriterini, Markos'un Homeros destanlarına ulaşma imkânı olarak izah etmektedir. Zira Homeros destanları, Hıristiyan edebiyatı oluşum aşamasında iken revaçta olan, sürekli okunan ve hemen hemen her kitaplıkta bulunan eserler arasında yer almaktadır. Dolayısıyla MacDonald, taklit edildiği düşünülen metnin yaygınlığı kadar, taklit iddiasının da o denli güçlü olduğunu ifade etmektedir (s. 19). Yazar, analogi kriterini de Markos'un edebi kişiliğine hasretmektedir. Markos'un Homeros'a öykündüğü benzeşimler üzerinden konuyu tartışmaktadır. Müellife göre, Markos'un İsa'yı Odysseus'la, havarilerini Odysseus'un yoldaşlarıyla (s. 44) veya İsa'nın ölümünü Hektor'un ölümüyle (s. 206) özdeşleştirmek mümkündür. MacDonald sıra ve yoğunluk kriterlerini de, Markos'un metinleriyle Homeros metninin olay örgüsü bağlamında paralellik göstermesi bağlamında tespit etmektedir. Örneğin, Markos'un metinlerinde yer alan İsa'nın; ölümü, ölüm sonrası havariler tarafından yalnız bırakılması, ölümü esnasında tanrıya yakarması, öldükten sonra şehirde meydana gelen olağanüstü olaylar ve kadınların ağıt yakması Hektor'un ölümüyle birebir paralellik göstermektedir (ss. 195-208).

MacDonald, ayırteçicilik kriteri bağlamında Homeros'u kıstas olarak Markos İncili'ni, Matta ve Luka İncilleriyle karşılaştırmaktadır. Neticede Markos'un, Matta ve Luka'ya nazaran Homeros'a

daha çok öykündüğünü açıklamaktadır. Müellifin son olarak zikrettiği yorumlanabilirlik kıstası, Markos'un öykünmede kendinden bir şey katıp katmadığı sorusunun cevabı niteliğindedir. Karşılaştırılan metinlere baktığımızda Markos'un bunu ustalıkla gerçekleştirdiği görülmektedir. Örneğin Homeros'un metinlerinde Yunan tanrılarının gerçekleştirdiği olağanüstü olayları, Markos kendi metinlerinde İsa'ya atfetmektedir. Homeros'un anlatısına göre Odysseus kendi filosuyla rüzgârlar tanrısı Ailios'un yüzen adasına yelken açar bu arada Odysseus, Ailios'u eğlendirmek için Troya savaşına dair öyküler anlatır. Ailios bu öykülere binaen ödül mahiyetinde Odysseus'a yolculuğu kolaylaştıracak rüzgâr tulumunu verir. Uygun rüzgârlar sayesinde Odysseus tulumu açma ihtiyacı görmez ancak Odysseus'un adamları meraklarına yenilerek tulumu açarlar ve büyük bir fırtınanın meydana gelmesine neden olurlar. Odysseus çaresizliğe kapılır. Aynı şekilde İsa da havarileriyle yaptığı deniz yolculuğunda şiddetli bir rüzgâra maruz kalmaktadırlar. Her iki metin arasındaki temel fark ise halk kahramanı Odysseus'un rüzgâra karşı çaresiz kalmasına karşın Tanrının oğlu İsa'nın çaresiz kalmayıp rüzgârı dindirmesidir (ss. 88-95).

Yunan destanları ile Hıristiyan kutsal metinleri arasında bir ilişkinin varlığına temas eden MacDonald'ın bu çalışması onun eserleri arasında Türkçe'ye ilk çevrilendir. Yazar, Markos'u retorik taklit açısından ilk inceleyenin kendisi olmadığını belirttikten sonra eserinin iki önemli ve ayırt edici özelliğinin olduğunu dile getirmektedir. Bu iki özellik de Markos İncili'nin pagan destanlarıyla karşılaştırılması ve bu karşılaştırmanın düzensiz olmayıp kriterler çerçevesinde olmasıdır (s. 245).

Sonuç olarak eser Hıristiyan kaynaklarında Eski Ahit etkisinin yanı sıra Yunan edebiyatı etkisinin de oluşunu gözler önüne sermektedir. Ayrıca eser Markos'un Homeros'a öykünmedeki başarısını ve Markos'un güçlü bir edebi yönünün olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan eser, dinler tarihi açısından yapılacak olan çalışmaların disiplinlerarası bir perspektifle ele alınması gerektiğini gösterir mahiyettedir. Bu yönüyle dinler tarihine ait bir metnin, edebiyat, sosyoloji ve politika bağlamlarında ele alınması, metnin farklı

yönlerinin açığa çıkarılmasında etkili olacaktır. Genel okur kitlesine hitap etmesinin yanı sıra özellikle dinler tarihi alanında araştırma yapanlar ve Hıristiyanlık konusuna ilgi duyan lisansüstü öğrenciler için önemli bir kaynak konumundadır.

Mehmet Ata OKAN

(Yüksek Lisans Öğrencisi

Mardin Artuklu Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi)

